



Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Ը • ՔԱՐՈՋ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ ՍՐԲՈՅ ԱՒԵՏ. ՈՐ ԸՍՏ ՂՈՒԿ.

(ԳԼ. Թ. 1—27):

1. «Եւ կոչեցեալ զերկրոտասան առաքեալսն, եւ նոցա զօրութիւն և իշխանութիւն ի վերայ ամենայն դիւաց, և բժշկել ըզհիւանդութիւնս: 2. Եւ սռաքեաց զնոսա քարոզել զարքայութիւնն Աստուծոյ, և բժշկել զախտաժէտս: 3. Եւ ասէ զնոսա. մի ինչ բառնայք ի ճանապարհ, մի՛ գաւազան, և մի՛ մախաղ, մի՛ հաց և մի՛ արծաթ. մի՛ երկուս հանգերձս ունիցիք: 4. Եւ

յոր տուն մտանիցէք, անդ ագջիք, և անտի գնացէք: 5. Եւ որք ոչ ընդունիցին զձեզ, յորժամ ելանիցէք ի քաղաքէն յայնմանէ, զփոշի ոտից ձերոց թօթախեցիք ի վկայութիւն նոցա: 6. Եւ ելեալ շրջինն ընդ քաղաքս և ընդ գեղս, աւետարանէին և բժշկէին ընդ ամենայն տեղիս: 7. Լուաւ Հերովդէս չորրորդապետ զգործսն ամենայն, և զարմանայր վասն ասելոյն յոմանց, 8. Եթէ Յովհաննէս յարեաւ ի մեռելոց, և յոմանց՝ թէ եղիա յայտնեցաւ, և յայլոց՝ թէ մարգարէ ոմն յառաջնոցն յարեաւ: 9. Ասէ Հերովդէս. զՅովհաննէս ես գլխատեցի. իսկ սա՞ ո՞վ իցէ, զորմէ այսպիսի իրս լսեմ: Եւ խնդրէր տեսանել զնա: 10. Դարձան առաքեալքն, և պատմեցին նմա զամենայն զոր արարին: Եւ առեալ զնոսա, խուսեաց առանձինն ի տեղի անապատ քաղաքի միոյ, որում անուն էր Բեթսայիգայ: 11. Եւ ժողովուրդքն իբրև գիտացին, գնացին զհետ նորա, և ընկալեալ զնոսա, խօսէր ընդ նոսա վասն արքայութեան Աստուծոյ, և որոց պէտք էին բժշկութեան՝ բժշկէր:

12. «Եւ օրն սկսաւ տարաժամել, մատեան երկոտասանքն և ասեն ցնա. Արձակեա զժողովուրդսդ, զի երթեալ շուրջ ի գեղօրն և յագարակս հանգիցեն, և գտցեն կերակուր. զի աստ յանապատի տեղւոջ եմք: 13. Ասէ ցնոսա. Դուք տուք դոցա ուտել, և նորա ասեն. Ոչ գոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ, և զերկուս ձկունս, բայց եթէ երթիցուք գնեսցուք բաւական ժողովրդեանդ կերակուր: 14. Քանզի էին արք իբրև հինգ հազար: Ասէ ցաշակերտսն. Բազմեցուցէք զգոսս, զասս գասս, յիսուն յիսուն: 15. Եւ արարին այնպէս, և բազմեցուցին զամենեսեան, 16. Եւ առեալ զհինգ նկանակն և զերկուս ձկունսն, հայեցաւ յերկինս, օրհնեաց և եբեկ, և տայր ցաշակերտսն՝ արկանել ժողովրդեանն: 17. Կերան և յագեցան ամենեքեան, և բարձին զնշխարս կոտորոցն՝ երկոտասան սակառի:

18. «Եւ եղև ի կալն նորա յաղօթս առանձինն, էին ընդ նմա և աշակերտքն նորա, եհարց զնոսա, և ասէ. Զո՞ք ասեն զինէն ժողովուրդքն՝ թէ իցեմ: 19. Եւ նոցա պատասխանի արեալ, ասեն. ԶՅովհաննէս մկրտիչ, և այլք՝ զեղիա, իսկ այլք՝

Թէ մարգարէ որ յառաջնոցն յարեալ: 20. Ասէ ցնոսա. Դուք՝ զո՞վ ասէք զինէն՝ Թէ իցեմ: Պատասխանի ետ Պետրոս, և ասէ. ԶՔրիստոսն Աստուծոյ: 21. Նա սաստեաց ինոսա, և պատուիրեաց՝ Մի ումեք ասել զայն: 22. Եւ ասէ. Թէ պարտ է Որդւոյ մարդոյ բազում չարչարել, և անարգել ի քահանայապետից և ի ծերոց և ի դպրաց, և սպանանել, և յերիր աւուր յառնել: 23. Եւ ասէր առ ամենեսին. եթէ որ կամի զկնի գալ, ուրասցի զանձն, և առցէ զխաչ իւր հանասալդ. և եկեսցէ զհետ իմ: Զի որ կամիցի զանձն իւր կեցուցանել, կորուսցէ զնա. և որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ, կեցուսցէ զնա: 25. Զի՞նչ օգուտ է մարդոյ, եթէ զաշխարհ շահեսցի, և զանձն իւր կորուսցէ կամ տուժեսցի: 26. Զի որ ամօթ համարեսցի զիս և զբանս իմ, զնա և Որդի մարդոյ յամօթ արասցէ՝ յորժամ գայցէ փառօք իւրովք և Հօր, և հրեշտակաց սրբոց:

Սուրբ Աւետարանի այս ընթերցուածը՝ նախորդ է. տետրում զետեղուած ընթերցուածք շարայարութիւնն է. որը վերջացաւ Յայրոս իշխանի այն ինչ մեռած աղջիկն կենդանացնելու պատմութեամբն. Այժմ՝ մտադրութեամբ լսենք և այս ընթերցուածի Թարգմանութիւնն, ու բովանդակած իմաստն՝ որ նկարագիրն է Աստուծոյ առատազեղ խնամոց:

1. « Եւ ինչեց եւրոպոսոն առաւելելն, և նոցա՝ զբարեկեցութեամբն ասին զԵւրոպոս վերայ. (բարեկեցութեամբ) և հիւանդութիւնները բժշկելու: »

Գրեթէ մի տարի իւր հետ շրջեցոյց երկոտասան առաքեալները, նոցա ներկայութեամբը կքարոզէր և կուսուցանէր Աստուծոյ արքայութիւնն, և աւետիս կուտար, Թէ այլ ևս հասել է Աստուծոյ արքայութիւնը. նոցա ներկայութեամբ վարդապետեց Աստուծոյ արքայութեան որդւոց բարոյականն. վարդապետեց քրիստոնէական առաքինութիւնն—ընկերսիրութիւն առհասարակ կամ մարդասիրութիւն. այնպէս որ մինչև իսկ ատելին, թշնամին և հալածիչն սիրել՝ պարտականութիւն դրաւ, որ ընդհանուր պայմանն է Աստուծոյ արքայութեան մէջ ապրել ցանկացող ժողովրդեան: Նոցա ներկայութեամբ պիղծ այսերն ու չար դեերն հանեց մարդիկներէ, ամեն տեսակ հիւանդներ բժշկեց՝ հաստատուն հաւատոց ներգործութեամբ. կոյրեր լուսաւորեց, կաղեր գնացուց, մեռելներ կանչեց և կանգնեցուց: Եւ այժմ միւսնոյն աստուածային իշխանութիւն կուտայ տասներկու առաքեալներուն, իշխանութիւն՝ ամեն դեերու վերայ, որոնք պէսպէս մեղքերու պատճառաւ կմտնեն մարդկանց մէջ և կընակին չարչարելով զնոսա. իշխանութիւն տուաւ և հիւանդութիւններ բժշկելու. Որպէս զի նոքա

ևս բժշկեն. որուն կարօտեալները՝ խիստ շատ էին ամեն կողմերումն և մինչև իսկ հաց ուտելու ժամանակ չէին թողուր: Այս իշխանութիւն կուտայ՝ Աստուծոյ արքայութեան որդւոց բարոյականն ու պարտաւորիչ առաքինութիւններն ուսուցանելէ ետքը միայն: Աշխարհիս բժիշկներն՝ իրենց աշակերտներուն կուսուցանեն նախ անդամահատութիւն, պէս պէս դեղերու և խառնուրդներու գործածութիւն, և ապա թոյլ կուտան բժշկելու: Իսկ Փրկիչը՝ փոխանակ անդամահատութեան՝ կուսուցանէ ուղիղ բարոյական և ճշմարիտ առաքինութիւն, և փոխանակ դեղերու՝ կուսուցանէ աներկբայ հաւատք, թէ Աստուծոյ և Աստուծոյ և հոգւոյ հոգւոյ և որդւոյ ինքնութիւն՝ ինքնութիւն, նորա ինքնութիւն, միայն ինչ որ է, և ինչ որ է, և ինչ որ է, և ապա իշխանութիւն և իրաւունք կուտայ նոցա հանել ամեն դէներն, և բժշկել ամեն հիւանդութիւններն:

2. «Եւ իբրեւ զնորա՝ որ Աստուծոյ արքայութիւնը բարոյն. և ինքնութիւնը»:

Բժշկութեան իշխանութիւն տալը՝ կնշանակէր, թէ առաքեալներն արդէն սորվել էին Աստուծոյ արքայութեան քարոզն, այսինքն՝ այն ճանապարհն կամ բարոյականն, որով մարդիկ Աստուծոյ արքայութեան մէջ պիտի ապրէին, նորա օրէնքով պիտի ապրէին այս աշխարհումն, որով և յաւիտենական կենաց մէջ ևս պիտի թագաւորէին. վասն որոյ և խրկած ժամանակը կպատուիրէ. որ Աստուծոյ արքայութիւնը քարոզեն նախ, և այն աւետիսն ընդունողներուն մէջ գտնուած ամեն հիւանդութիւններն ու ախտերը բժշկեն. որ մի ապացոյց է, թէ Աստուծոյ արքայութեան բարոյական օրէնքներովն ապրող մարդիկ՝ հիւանդութիւն պիտի չունենան: Այս մասին բացայայտ կերպով կգրէ Սողովմոն իւր հոգեշունչ գրուածքներումն. «Մահի մի ցանկայք, որ կուգայ ձեր կեանքը մոլորցնելով. և «ձեր ձեռքի գործերովն՝ սատակում մի՛ բերէք ձեր անձերուն: Աստուծոյ «զի Աստուած՝ մահ չգրաւ և ո՛չ՝ կենդանիներու կորսուածին վերայ կու: «բախանայ: Քանզի ամենն հաստատեց, որ կեանք ունենան. և աշխարհի «գործերն՝ այսինքն բերքերն՝ փրկութեան համար են. նոցա մէջ սատա: «կեցնող դեղ չկայ. և ո՛չ՝ գերեզմանի թագաւորութիւն կայ երկրի վերայ: «վասն զի արդարութիւնն՝ անմահ է: Իսկ ամբարիշտներն (Աստուծոյ չը: «հնազանդողներն) իրենց հրաւիրեցին զնա (գերեզմանի թագաւորութիւն) «թիւն») իրենց խօսքովն ու գործովն. բարեկամ համարեցին զնա, և «հաշտեցան. և դաշինք դրին նորա հետ. վասն զի հէնց արժանի են նո: «րան բաժանակից լինելու» (Իմաստ. Ա. 12—16): Փրկիչն ուսուցած և ուսուցանել պատուիրած բարոյականն՝ այս նկարագրուած անմահ արդարութեան բարոյականն է:

3. « Եւ տոց նոցա ճանապարհի համար ոչինչ քան մի՛ վերցնէի, ո՛չ բոսան, ո՛չ մակաղ, ո՛չ հոյ, և ո՛չ արծառ: ո՛չ երկոս հանդերձ »:

Կիրկէ առաքեալներն և կապտուիրէ, որ ոչինչ չվերցնեն հետերնին, որ ասել է, թէ օտար տեղ չխրկէր, իրմէն չհեռացներ, կամ լաւ ևս ասել ինքն ևս նոցա հետ է. ինչպէս որ կգնային իրեն հետ, և գաւազան չունէին, նոյնպէս դարձեալ չունենան. վասն զի գնալու ճանապարհումն ո՛չ պիտի յոգնին, և ո՛չ շուն պիտի հաջէ իրենց վերայ, եւ մաղախ չունենան, վասն զի արդարութեան որդիքն բեռնակիր չեն, և շալակելու բեռն պիտի չունենան. և ո՛չ հաց ունենան, վասն զի պիտի չքաղցնան. և եթէ գործեն, ըստ արդարութեան՝ իրենց մշակութեան չափովն ուտելիք պիտի արժեն ամեն տեղ, եւ ո՛չ արծաթ ունենան. վասն զի աշխարհիս թագաւորութեան գործակալները չեն, և ո՛չ նորան հարկատու: Եւ ո՛չ երկու հանգերձ ունենան, վասն զի երբէք դուրսը պիտի չմնան, որ մի գուցէ մրսն. և մի հանգերձն բաւական է մարդկային մերկութիւնը ծածկելու. աւելորդ հանգերձը՝ կարճամիտ մարդուն բեռնակիր կդարձնէ: Այս պատուէրները կ'յիշեցնէին անշուշտ Իսրայէլի ելքն Եգիպտոսէն, և անպատումն թափառելն քառասուն տարի. որոց ոչ կօշիկն մաշեցաւ և ո՛չ հալաւն. և հաց ունեցան երկինքէն՝ ուր որ գետինը չէր արդիւնաբերէր, ջուր ունեցան քարաժայռէն՝ ուր որ աղբիւրներ չէին ոռոգէր: Արդարութեան քարոզիչն՝ ուր որ գնայ կընդունուի. ըստ որում ամեն տեղ կան և կգտնուին Աստուծոյ արդարներն. որոնք եթէ մոլորուած ևս են, միշտ զԱստուած կ'ինդրեն: Այսպէս կիրկէ Փրկիչն իւր աշակերտներուն, իրեւ թէ գնալիք տեղերն՝ իրենց սեպհական տները լինին, այնպէս կապտուիրէ, որ իշխի ևս չունենան (Մատ. Ժ. 10)): Յաշխարհ ծնող երեխաներն՝ ճիշդ այսպէս անպատրաստ կուգան, անմեղ ու արդար. և նոցա ամեն պիտոյքն կ'հոգացուի ըստ տեղւոյն:

4. « Եւ ո՛ր քառն որ մտնէ, այնքալ հանգչեցէ, և այնքալ էն քնոցէ »:

Որպէս թէ իրենց տունն գնացած լինին, այնպէս վերաբերուել կապտուիրէ մնալ այն տունը. քանի որ այն գիւղումն կամ քաղաքումն են. և ելլեն այն տնէն, երբ որ այն գիւղէն կամ քաղաքէն գնալու լինին, հապա որ ընդունող տանուտէրն չընդունի միշտ, և ճանապարհ ցոյց տայ՝ այն ժամանակն ինչ պիտի անեն, ուրիշ մի հիւրընկալի տունն պիտի չըմտնեն: Այս հարցմանն ինքնին կապտասխանէ Տէրն իւր պատուէրն շարունակելով այսպէս.

5. « Եւ որոնք որ չընդունին չլիշ, երբ որ այն տունէն ելլէ, յեր որտեղ գնին և ո՛ր բնակեցէ, նոցա վնասութեան համար »:

Այս պատուէրն կուտայ չընդունող ժողովրդեան հետ վարուելու համար. այսինքն հեռանալ այն քաղաքէն կամ գիւղէն, և ոչինչ չընդունել

նոցամէն. մինչև անգամ իրենց ոտքերուն կպած փոշին թօթուել այնտեղ, և հետերնին չտանել. որպէս զի պարզապէս վկայած լինին նոցա, թէ առաքեալներն գնացին այնտեղ ո՛չ այն նպատակաւ, որ մի որ և է նիւթական շահ վերցնեն նոցամէն, այլ մանաւանդ թէ նոցա պիտի շահեցնէին Աստուծոյ արքայութեան ճանապարհն ուսուցանելով. հիւանդներն բժշկելով, բորոտներն սրբելով, չար և պիղծ այսերն՝ հալածելով, և այս ամենն ձրի պիտի անէին նոցա. Արդարեւ՝ անձին շահին համար չըջողն տնէ տուն կփոխուի, եթէ հիւրընկալ չգտնէ, տուն կվարձէ, կամ կգնէ, և իւր շահուն համար կշարունակէ այլ ևս կենալ. բայց եթէ խրկուածն՝ իւր շահն չունի, և միայն օգուտ ու բարիք պիտի լինի՝ որոնց որ գնացել է, այսպիսի առաքեալին պատշաճ չէ՝ տնէ տուն փոխուել, կամ բռնի կերպով մնալ, ուր որ չեն կամիր ընդունել. Փրկիչն ինքն կշրջէր քաղաքէ քաղաք և գեղէ գեղ անցնելով, և ամեն տեղ կընդունուէր. մանաւանդ թէ եղած տեղն եթէ լսէին, ամեն կողմերէն այնտեղ կթափէին կոյրեր, հիւանդներ, անդամալոյծներ, այսահարներ, և միջոց չէին գտներ նորան մօտ հասնելու. մինչև իսկ տան առաստաղն կքանդէին. և այս խոնուած բազմութիւնն՝ մի քաղաքի կամ գիւղի ժողովուրդ չէր, այլ ամբողջ գաւառի, շուրջ գաւառներու, ամբողջ Հրէաստանի և Գալիլիայի կուսակալութիւններէն. այս մի և նոյն ժողովուրդներուն կխրկէր իւր աշակերտներն, որոնք վարդապետն ընդունելու և տեսնելու ըղձակաթ էին. Բայց ինչպէս Գերգեսացւոց սահմաններումն աղաչեցին, որ գնայ իրենց սահմաններէն, նոյնպէս կարող էր և առաքելոց պատահել այնպիսի գիւղ կամ քաղաք, որ չընդունէին, և ճանապարհ ցոյց տային. որոց այս հրահանգն կպատուիրէ. գիտցնել միայն, թէ առաքեալներն եկած են օգուտ տալու ամենուն, և ոչ թէ օգուտ քաղելու:

6. «Եւ ելան, իջնէին Կաթանէրէ և Բեղերէ (անցնելով). Իսկ Կաթանէն և Բեղերէն մին Կաթանէն»:

Հնազանդեցան առաքեալներն, և ելան շրջեցան Հրէից տասներկու ազգերուն մէջ, կաւետարանէին Աստուծոյ արքայութիւնն, ինչպէս որ վարդապետն Յիսուս կաւետարանէր, կուսուցանէին ճշմարիտ արդարութիւնն, — ընդհանուր ընկերսիրութիւն, անոխակալութիւն, հեզութիւն, չարին չար չհասուցանել, այլ Աստուծոյ արքայութիւնն ու արդարութիւնն խնդրել. Միևնոյն ժամանակ և հիւանդներն ու ախտաւորներն կբժշկէին, դեերն կհանէին. ամեն տեղ զգալի կանէին, թէ Աստուծոյ արքայութիւնն մօտեցել է. «Նա մեր հիւանդութիւններն վերցուց, և մեր ցաւերն իւր վերայ առաւ» (Եսայի). Առաքեալներն ևս կբժշկէին առանց դեղերու, այլ միայն ձեռք կգնէին հիւանդներուն վերայ՝ ինչպէս որ Փրկիչն կանէր. այսինքն մատը՝ խուլին ահանջը կկոխէր, և բացուել կհրամայէր, համբին

լեզուէն կրօնէր, ու նոյնպէս բացուել կհրամայէր. ձեռքը՝ կոյրին աչքին վերայ կգնէր, և նայել կհրամայէր. բորոտին կերկնցնէր, և սրբուել կհրամայէր. Այս կերպով կրժշէին և առաքեալներն, և ինչպէս կյիշէ Մարկոս աւետարանիչն՝ իւղով կօծէին երբեմն. թերևս վերք ունեցող հիւանդներն միայն կօծէին. Այս իւղն կգործածէին՝ ո՛չ ինչպէս արդի բժիշկներուն դեղ գործածելն, այլ ինչպէս որ երբեմն Փրկիչն թքեց մի խուլի ահանջին մէջ, և կոյրի աչքին. (Մարկ. Է. 33. Ը. 23). Թերևս աչքին վերայ ցամաքած ճիւղն և ահանջումն ամրացած կեղտն կակղեցնելու համար թքեց. Աերջապէս՝ ինչպէս Փրկիչն կհրամայէր, և հիւանդներն կրժշկուին նոյնպէս և աշակերտներուն խօսքովն կրժշկուէին, զի իշխանութիւնն՝ Փրկչէն տրուած էր. Առաքելոց քարոզութեան և նոցա ձեռքով կատարուած սքանչելի բժշկութիւններու համբաւն ևս հռչակուեցաւ, և այս՝ Հրէից երկոտասան ազգերու երկիրներումն միանգամայն. Եւ այս համբաւն աւելի ևս տարածեց Փրկչին համբաւն, և այնուհետև գունդադուռք կուգային ամեն կողմերէն. Վասն զի առաքեալներն՝ Փրկչին անունովն կհասնէին դեւերն, և նորա անունովն կրժշէին ամեն տեսակ հիւանդներն. Փրկչին համբաւն՝ այսպէս հասաւ մինչև իսկ Հերովդէս չորրորդապետի արքունիքն:

7. « Ընդմէջէն շարքաւորեալ լինց այն ունի բարձրէն, և կըսէ՝ Դժուար է զիս զօրէն՝ Եւ Յովհաննէս Մկրտչին յարմարեալ առաւ մեռելութիւն. և ունի զօրէն՝ Եւ Եղիշտ Երեմեացու, և աշխարհաբան լինան՝ Եւ Կարմալ (Կարմալեան) մի Կարմալ յարմարեալ առաւ »:

Առաքելոց գործած սքանչելիքներն տեսնող ժողովուրդն իմացան՝ թէ Յիսուս նազովրեցւոյ ուսուցած վարդապետութիւնն կքարոզեն, և նորա անուան զօրութիւնովն այն սքանչելիքներն կգործեն. և հետաքրքիր եղան լսելու թէ ո՞վ է Յիսուս, ուստի է, և ո՛ր է. Առաքելոց պատասխաններովն չբաւականացող ժողովուրդն՝ որոնք որ Սուրբ Գրոց մարգարէականներուն հմուտ էին. Մեսիայէն յառաջ գալիք մարգարէներուն կնամեցնէին. այսպէս կհետեցնէին, թէ Յիսուս Եղիա մարգարէն է, որուն համար Մաղաքիայի գուշակութիւններումն կայ, թէ պիտի գայ տիրոջ առջևէն. Եւ ոմանք՝ որ Յովհաննէս Մկրտչի քարոզութիւնն լսել էին. և նորա վկայութեանն՝ թէ « Զեմ ես Քրիստոսն, այլ թէ առաքեալ եմ առաջի նորա » կհաւատային, այս կարգի ժողովուրդն ևս լսելով Յիսուսի գործերն, կասէին. թէ Ինքն Յովհաննէս Մկրտչին է, յարութիւն է առել մեռելներէն. Իսկ ուրիշ մի կարգ մարգիկ, որոնք մարգարէական կանխագուշակութեանցն հմուտ չեն. կհամարին, թէ հին մարգարէներէն մին յարութիւն առած լինի, և այն սքանչելիքներն կատարէ. Իսկ Հերովդէս՝ աւելի խոր կմտածէ, թէ Սա՛, ո՞վ պիտի լինի. արդեօք Հերովդէս

մարդուն, թէ ամեն մարդ իւր ընկերն է, և ցանկալի է ընկեր ունենալ: Անապատական կեանքն՝ զգալի կանէ ընկերութեան քաղցրութիւնն ու կարեւորութիւնն, որով միայն կարող է տգէտ ընկերն՝ ուսանել փորձառու ընկերներէն, գիտուն ընկերներէն, իսկ փորձառու և գիտուն ընկերն՝ կարող է ուսուցանել անգէտին, խօսակցել հմուտին, զուարճանալ և զուարճացնել հաւասար խաղաղասիրութեան միջոցին:

Այսպէս առանձնանալով կդիտէր Փրկիչն և ժողովուրդներու հոգին, թէ ինչպէս կ'մնտոեն զինքն. նաև իւր հակառակորդներուն միջոց կուտար հանգարտելու, որպէս զի կարողանան Աստուծոյ պատգամներուն իմաստից խորն թափանցել, մինչև որ Աստուծոյ Քրիստոսին համար տրուած նշաններն զգան, և դառնան ընդունին զՔրիստոս. այս մտքով ևս նոցա իրաւունք կուտար Յիսուս, և կասէր. «Բնեցէք Մովսիսի գրքերն, զորս եթէ քննէին, Մովսիսի տուած նշաններէն պիտի հասկնային. թէ Սա՛ Մովսիսի գուշակած մարգարէն է. ըստ որում՝ կասէ Մովսէս. «Եւ «մարդ՝ որ ոչ լուիցէ զոր խօսիցի մարգարէն յանուն իմ, ես խնդրեցից «զվրէժ ի նմանէ: Բայց՝ մարգարէն՝ եթէ ամբարշտեցի խօսել յանուն «իմ՝ բան ինչ՝ զոր ես ոչ հրամայեցի խօսել, և կամ թէ խօսիցի յա- «նուն աստուածոց օտարաց, մեռցի մարգարէն այն (քարկոծեցէք): Ապա «թէ ասիցէք ի սրտի. զիմօր գիտացուք զբանն՝ զոր ոչ խօսեցաւ Տէր:— «Զոր ինչ խօսիցի մարգարէն յանուն Տեառն, և ո՛չ լինիցի բանն և ո՛չ «զիպիցի, այն բան է, զոր ո՛չ խօսեցաւ Տէր: Ամբարշտութեամբ խօսե- «ցաւ մարգարէն. մի թողուցուք նմա» (Բ. օրէնք. ԺԸ. 20—22): Փա- ռիսեցիներն և դպիրներն՝ եթէ Մովսիսի այս գուշակութիւնն կարգացած լինէին, Պրոպատիկէի անդամալուծին բժշկութեան մասին բնաւ պիտի չհակառակէին Փրկչին այլ պիտի ճանաչէին, թէ Սա է Մովսիսի գուշա- կած մարգարէն. ըստ որում Յիսուսի խօսած խօսքերն ամենն կկատա- րուէին. անդամալուծին կասէր «Ե՛լ, վերցուր մահիճդ, և գնա՛. և այնպէս կկատարուէր: Փրկիչն՝ այսպիսի քննութեանց միջոց կուտար. և քահանայապետներուն և Փարիսեցիներուն և դպիրներուն. որպէս զի ճա- նաչեն Աստուծոյ Օծեալն: Այսպէս գործնական մի օրինակ ևս կուտար առաքելոց, որ երկար քարոզութենէ ետքն առանձնանան անապատանան, և այն հանդարտութեան մէջ խելամուտ լինին իրենց գործածին, և թէ ի՛նչ հետեւանքի պիտի հասնին. նոյնպէս և առանձնութեամբ՝ ազօթքով զիմեն առ Աստուած և նորա աջն խնդրեն, որ զօրավիգն լինի իրենց ու- սուցչութեան պաշտօնումն, և Հոգւոյն Սրբոյ շնորհիւն զօրանան և պրտ- ղաբեր լինին: Միևնոյն ժամանակ և Հերովդէսի նման խորհող աշխարհի իշխաններէն խուսափեն և հեռի լինին:

« Ի՞նչ էր նոցա հետ Աստուծոյ արեւելեան մասն. և Բելլեմեան պէտք ունէր զոնքն ի Բելլեմե » :

Փրկչին գնալուն և ժողովորդեան՝ նորա ետեւէն գնալուն հանգամանքներն ևս կանխարկէ Մարկոս աւետարանիչ ըստ այսմ. « Եւ նաւով գնացին « մի անապատ տեղ առանձինն. Եւ տեսան զնոսա, որ կերթային, և շատերն իմացան (ուր գնացածնին). հետեակաց կգնային այն տեղ ամեն « քաղաքներէն խուռն բաղմութեամբ, և կմտնեային նոցա. Եւ ելաւ տե- « սաւ շատ բաղմութիւն, և գթացաւ նոցա վերայ, զասն զի նման էին հո- « վիւ չունեցող ոչխարներու. Եւ սկսեց սորվեցնել շատ » (Զ. 32—34) : Այսպէս եռանդով կգիմէ ժողովուրդն՝ նաւով գնացող Փրկչին ետեւէն. առանց բնաւ զգալու ճանապարհի երկայնութիւնն. Փրկչին հեռիէն կտես- նէ նոցա եռանդն ու տագնապն. զոր առանց զգալու՝ կանցնին Սափառ- նաումէն մինչև ի Բեթսայիդայ՝ ցամաքի ճանափարհով. որոնգմէ ոմանք հետերնին հիւանդներ ևս ունէին. Փրկչին՝ ինչ որ նոքա կսպասէին, անկէ աւելին կուսուցանէ նոցա. կուսուցանէ Աստուծոյ արքայութիւնն—Աս- տուած է թագաւոր բոլոր տիեզերքին. վասն զի՝ « նա կխնամէ ամեն կենդա- նիներն » ջուր և կերակուր տալով, բնութեան օրէնքն իւր սահմանումն պահելով. Աստուած է թագաւոր մարդկան, որ տէր կարգեց զմարդ՝ աշ- խարհիս բոլոր կենդանութեան և ամեն բարի վայելչութիւններուն. Աս- տուծոյ արքայութեան արդարութիւնն ու իրաւունքն չպահող մարդն՝ ին- կաւ ստութեան հօր սատանայի ձեռքն. և հիւանդացաւ մեռաւ, և ամեն տեսակ զրկանքներ սկսեց գործել ինքն իրեն. Աստուծոյ արքայութիւնն խնդրող ժողովուրդն միայն կզերծանի այս չարիքներէն. ուղղելով իւր ճա- նապարհն ընդհանուր ընկերսիրութեան, բարեգործութեան և ճշմարտու- թեան շաւիղներումն. Մանր մանր ցոյց կուտար Աստուծոյ շնորհքն ու պարգևներն առ մարդ, և եթէ մարդն է, որ կղրկէ իւր ընկերներն Աս- տուծոյ բարիքներէն, նայել կուտար երկնքի թռչնոց. թէ ի՞նչպէս կապ- րին Աստուծոյ խնամքովն՝ առանց վարելու, ցանելու, հնձելու և ամբար գնելու. Եւ թէ Աստուծոյ ողորմութիւնն՝ անչափ կպատրաստէ մարդկա- յին սննդեան բարիքներն, ինչպէս աղբիւրներն կբղխեն անսպառ բրդխում- ներով :

Եւ այս ուսուցման հետ, հաւատով խնդրողներուն հիւանդութիւններն ևս կվերցնէր. և կապացուցանէր, թէ Աստուած՝ մահ սահմանած չէ, մարդիկներովն կհիւանդանան և կմեռնեն. Եւ թէ Քրիստոս պիտի յա- րուցանէ դարձեալ ի կեանսն յաւիտենից. և Աստուծոյ արքայութեան ժա- ռանգ պիտի կացուցանէ, եթէ միայն ընդունին զնա, և նորա ուսուցած վարդապետութեան ճշմարտութիւնն պահեն. նոյն ճշմարտութիւնն պիտի ազատէ զնոսա և այս աշխարհի տառապանքներէն :

12. « Եւ որքան ունեց զԵրզնէն յանդերձն հասնելու, ոչոք էլին արաններէն ունեցին, և
անոցն նորան. Ս. Բ. զի՛ մայր յանդերձն արդեմն, որ չորսն ինչո՛ւ զնոցն և արարաններն
զնոն հանգստին, և ի՛նչո՛ւ արդեմն. զանոն զի մայրն չունիչն արդարաւ ինչո՛ւ » :

Փրկիչն կհօսի Աստուծոյ արքայութեան մասին. և քաղցած ժողովուրդն կլսէ անյագ, առանց անգամ զգալու՝ թէ քաղցած են. մինչև աշակերտներն ևս կքաղցենան և կյիշեցնեն Փրկչին, որ արձակէ զնոսա, որ գնան հանգչին և կերակուր գտնեն. Բայց Փրկիչն արդէն իսկ Աստուծոյ արքայութիւնն ուսուցանելով՝ կդատապարտէր աշխարհիս կարծիքն, որ կը համարէին, թէ մարդ՝ միայն կերակուրով կսնանի. և կուսուցանէր, թէ «Մարդ՝ միայն հացով չպարիր. այլ Աստուծոյ ամեն խօսքովն»։ Եւ արդարեւ Աստուծոյ արքայութեան խօսքն լսող ժողովուրդն՝ երբեք քաղց կամ ծարաւ չզգացին, թէև երկար ճանապարհ եկած էին ոտքով. Բայց երբ աշակերտներն այսպէս հաց և կերակուր յիշեցին, արդէն քաղցեցան։

15. « Ասաց զայս. դռնք դռնեք դռնք. որ դռնք են. և շուրջ ասացին. չենք
 Կենանք և երբեք չենք մեկ թան լաւնին յիշ. Բայց եթէ Բանք Կերանք Կենանք
 « Կ յազգայրդ են Բանանք: 14. Քանզի Կենք Կաւորք Կեք Կարդիք են: Ասաց զա-
 յիշարանդ. Կարդեցոցեք զդռնս դռն դռն յիշան յիշան: 15. Եւ յիշարդն
 « Կենք Կարդեցոցին: »

Աշակերտներուն խելքը չէր հասնէր, թէ ի՞նչ պիտի անէր. Իսրայէլի ժողովրդեան անապատում կերած հացն ու միսն յիշողներ կլինէին անշուշտ՝ որ Երրայեցւոց ամենուն աղանջներումն Սաղմոսներու տպաւորագոյն սքանչելիքներն էին: Բայց Փրկիչն կուսուցանէր, թէ Աստուծոյ արքայութիւնն ու արդարութիւնն խնդրեցէք նախ և ուրիշ ամեն պիտոյք միասին կտրուի ձեզ: Աշակերտներն նստեցուցին ժողովուրդներն և հետաքրքրութեամբ կսպասէին՝ թէ ի՞նչ պիտի տան ուտելու: Նոցա խորհուրդն այսպիսի ինչ էր «Երկու հարիւր դահեկանի հացն՝ բաւական չէ «գոցա» թէև ամեն մէկն փոքր ինչ բան առնելու լինի... Այստեղ կայ «մի պատանի» որ հինգ հարիւր նկանակ ունի և երկու ձկներ. բայց «այն ի՞նչ պիտի լինի այդքան մարդկան համար». (Յովհ. 2. 7. 9): Իսկ Փրկիչն կհրամայէ բերել այն հինգ նկանակներն ու երկու ձկներն:

[illegible]

Այսչափ ինչ էր Փրկչին անելիքն. ո՛չ մանանայ իջեցուց, ոչ ծովէն լո-
րամարգի զալ հրամայեց, այլ միայն երկինք նայեցաւ՝ Աստուծոյ արքա-
յութիւնն խնդրեց այն ժողովրդեան վերայ, և հացին ու ձկներուն վերայ
Աստուծոյ օրհնութիւնն կարգաց, կտրեց, տուաւ աշակերտներուն, որ ժո-
ղովրդեան ձգեն: Ի՞նչ տեսան արդեօք աշակերտներն. հացի բեկորներն
կձգէին ամեն մի խումբ բաղմականներուն՝ որ յիսունական մարդ նստած

էին գրեթէ հարիւր դաս. հացի բեկորներն հասան ամեն բաղմականի ամեն մի անհատին, և կուտէին աշակերտներն կհիանան և կսթափուին, և կըհասկանան օրինաց խօսքն, թէ « Մարդ միայն հացով չապրեր, այլ Աստուծոյ ամեն խօսքովն »:

16. « Կերան և կըտոցան աւելն. և կըտոցեն շէտարներն վերդոցն որանելէն »:

Առաքելոց վարմանքն այստեղ ևս առաւել աւելի եղաւ. մինչդեռ կխորհէին, թէ երկու հարիւր դահեկանի հացն հաղիւ բաւական գայ այն ժողովուրդին՝ եթէ ամեն մէկն մի մի փոքր նշխար առնուն. և այժմ կտեսնեն, որ ամեն մինն մի մի փոքր նշխար աւելցուցել են. որոց ամենն երկոտասան սականի կլեցնեն. Առաքեալներն գիտեն, որ իրենց մօտ միայն այն հինգ նկանակն կար. և այսչափ առատացաւ աճեցաւ միայն Փրկչին երկինք նայելովն ու օրհնելովն. որով թէ իրենք առաքեալներն, և թէ ժողովուրդն իմացան, թէ Աստուծոյ ամեն խօսքին հաւատացողն կապրի, թէ և առանց հացի և կերակուրի մնայ:

Առաքեալներն՝ այն բազմութեան հետ փորձուեցան այս ճշմարտութեան մէջ. մենք ևս նոցա հաւատովն հաւատանք, թէ Աստուծոյ խօսքովն է կեանք և կենդանութիւն նաև այս աշխարհում. հետեւինք Աստուծոյ խօսքերն ու օրհնքներն՝ ճշգիւ պահպանելու, նորա սահմանած ճշմարիտ բարոյականումն անխտոր գնանք, և տհա իսկոյն պիտի վերնան մեզմէն այն ամեն հակառակութիւններն՝ որ հացի խնդրով կծագին ամեն ընկերութեանց մէջ ամեն օր և ամեն ժամ. և պիտի վայելենք այն ժամանակ Փրկչին խոստոցած խաղաղութիւնն. անդորրութիւն հոգւոյ, և միութիւն անձերու. Զերկբայինք Աստուծոյ խօսքին ամենաշաւական զօրութեան վերայ, այլ հաւատանք միամտութեամբ, և կզօրանանք ամեն դիպուածներում. Պօղոս առաքեալ՝ իւր կրած վշտերու կարգումն կըթուէ, թէ շատ անգամ ծով է մնացել. Զայսինքն օրերով չէ կերել և չէ խմել, ու ապրել է Աստուծոյ խօսքին զօրութեամբ, ըստ որում Աստուծոյ ամեն խօսքն թագաւորեցնելու եռանդեամբ կշրջագայէր. Զետեւինք և մենք Փրկչին սորվեցուցած և Առաքելոց ընդունած այս հաւատքին, և ապրենք աշխարհիս ամբաւ կոիւններէն:

18. « Եւ նորա որանելն ազնիւի կենալու ժամանակն, աշակերտներն ևս նորա հետ էին. հարցումնէն զնոսաւ և ապա. « Վէ՛ ի՞նչն ի՞մ ամեն՝ խնդրեալներն, թէ եղած լինի »: 19. Եւ նորա պարտաւիտ որանն ու տոտքն. զԾովանէն Միւրիէ (Կոմարէն), և որովհետեւ շիջեայ, ինչ մի ամեն թէ մի մարգարէ յարաւելն առաւորեցնէր »:

Ինչպէս հողմերուն և ծովի ալիքներուն սաստած ժամանակն, նոյնպէս և այս հացի սքանչելեաց վերայ հիացած, կհարցնեն առաքեալներն, ո՞վ

պիտի լինի սա՝ նոցա այս խորհուրդն հետազօտելով կհարցնէ Փրկիչն, թէ ժողովուրդն՝ զո՞վ կհամարին զնա, և թէ քարոզելու որ գնացին, ու ժողովրդոց մէջ եղան, նոքա՝ զո՞վ կկարծէին զՅիսուս, Առաքեալներն միամտութեամբ կպատասխանեն, ինչ որ լսել են ժողովուրդներու մէջ, ժողովրդոց այս կարծիքներն՝ Սուրբ Գրոց մարգարէականներուն տեղեկութիւն ունեցող և խորհողներու կարծիք է։ Առաքելոց մէջ ևս կային այս համութիւնն ունեցող կամ գոնէ ի լրոյ տեղեկացողներ՝ թէ Մեսիայի գալստեան ժամանակն է. նորա առջևէն դալու Եղիային երևնալու ժամանակն է, Մովսէսի գուշակած մարգարէին գալու ժամանակն է, և այսպէս կըփնտռէին ոմանք. Անդրէաս՝ իւր եղբօրն կասէր. «Գտաք զՄեսիայն, որ թարգմանի Քրիստոսն» նոյնպէս և Փիլիպպոս կասէր՝ Նաթանայէլին. «Զորմէ գրեաց Մովսէս յօրէնէն՝ և մարգարէքն, գտաք զՅիսուս զորդի Յովսեփայ ի Նազարեթէ»։ Այս խօսքերն՝ մարգարէից գուշակութեան ժամանակներն ընտրող մարդկան խօսքեր են։ Աւետարանիչն ցոյց կուտայ, թէ Անդրէաս՝ Յովհաննէս Մկրտչի վկայութիւնն լսեց, և գնաց Յիսուսի ետևէն. իսկ զՓիլիպպոս կանչեց ինքն Յիսուս, ի հարկէ նորա հոգւոյն խնդիրն իմանալով. նոյնպէս և Նաթանայէլին համար կվկայէ Փրկիչն, թէ զՄեսիայն կփնտռէր. և այսպէս կասէ. «Մինչև եր Փիլիպպոսի կոչեցեալ զքեզ, զի էիր ի ներքոյ թղենւոյն՝ տեսի զքեզ»։ Ի հարկէ Նաթանայէլ թղենւոյն ներքևն նստած մարգարէից դուռածներն կքրքրէր, թէ ո՞ւր պիտի ծնի Քրիստոսն, կամ ո՞ւր պիտի յայտնուի, և ե՞րբ, Եթէ նա այս խորհրդումն եղող չլինէր, Փիլիպպոս այն խօսքն պիտի չասէր նորան, Արդ առաքեալներն՝ որ սկիզբէն ի վեր այսպէս հաւատացած էին, այն ինչ հարցու փորձ էր, որ յարուցին երբ ծովուն -աստեց, և այժմ ի՞նչ կխորհին իրենց մէջ՝ հացին սքանչելեաց վերայ, որոյ մասին սկսեց հարցնել Փրկիչն. և ժողովրդոց կարծիքն լսելէ ետքն՝ նոցա կարծիքն ևս կհարցնէ։

20. «Առաջ նոցա. որո՞ւ շուք կտէ՛ իմ հոգին, ի՞նչ է՞. Պատարանեց Պէտրոս, և ասաց. Աստուծոյ Քրիստոսն։ 21. Դա աստեց նոցա. և պատարանեց ոչ ոքի չառել զայն»։

Առաքելոց խորհուրդն այսպէս իմանալէ ետքն, կարգելէ, որ ոչ ոքի չասեն զայն. այս սաստիկն ի հարկէ կզարմանային առաքեալներն. որոնք թերևս քարոզութեան գնացած ժամանակն՝ շատերուն ասել էին և թէ նորա անունովն այն բժշկութեան զօրութիւնն կկատարէին. «Առաքելոց այս տարակոյսն կփարատէ Յիսուս»։

22. «Եւ ասաց. Մարդոյ որդւոյն պէտք է շար շարւորուել, և անորոշել տալու նշանդրանքին և ծիւրերին և դպիւրներին. և ուսմանել, և երբորդ օրոհն յարոհիւն անել»։

Աշակերտներն՝ չեն համոզուիր, թէ Քրիստոս պիտի չարջարուի, ա-

որն պիտի լինի մեծ, կամ որոնք պիտի նստեն նորա աջ ու ձախ կողմերն: Եւ այս արքայութիւնն՝ աշխարհիս թագաւորութեան կերպով միայն ըմբռնած էին. և երբ լսեցին Փրկչին վախճանի մասին, թէ չարչարանք, անարգանք և մահ է, խորհեցան որ գլուխնին հեռացնեն, և իրենց թագաւորութիւնն խոստացող մի Մեսիայ փնտռեն. կամ իրենք իսկ ազատեն իրենց ազգն՝ Հռովմայեցւոց գերութենէն, և ազատ կեանք տան ազգին: Առաքելոց այս խորհրդոյն ունայնութիւնն կ'այտնէ Փրկիչն. ասելով, թէ ի՞նչ օգուտ է մարդուն, որ աշխարհն շահի և ինքզինքն կորսնցնէ, կամ տուժէ. և զայս ասելով մեռելոց յարութիւնն և յարութենէն ետքն եղած յաւիտենական իեանքն կանխարկէր: Բայց առաքեալներն դարձեալ չէին կարողանար հասկանալ, թէ Քրիստոս մեռնելէն ետքն ինչպէս կարող է թագաւորել: Աստորում նոքա սոսկ մարդ կհամարէին զՔրիստոս. և չէին յիշել Էմմանուէլի--Մարգացեալ Աստուծոյ մասին եղած մարգարէութիւնն: Զոր յիշեցնելու կերպով ամեն մեռելներու յարութենէն ետքն Քրիստոսի գալուստն ասելէ ետքն՝ կ'ստանայ ցոյց տալ նոցա իւր արքայութեան փառքն:

28. «Բայց իբրեւ իսկ յիշեցէ՛ք զՔրիստոսն՝ որ այդ րեշէկեւ էն՝ զի ասին իսկ, որ ասի զՔրիստոսն, մինչև որ Աստուծոյ արքայութիւնն րեշէկն»:

Առաքեալներն հանգարտեցան այլևս, և սպասեցին, որ իւրեանց ընկերներէն մի քանին տեսնեն Աստուծոյ արքայութիւնն. և իւրեանց պատմեն Փրկիչն՝ իւր այս խոստումն կատարեց շուտով. նշանակած աշակերտներէն երեքին ներկայութեամբն՝ իւր աստուածութեան փառաց այս կերպ յայտնութիւնն Աստուծոյն՝ անունով յայտնի է քրիստոնեայ եկեղեցւոյն:

Կատարեալ հաւատով դիմենք առ Աստուած, որ իւր հոգւով լուսաւորուած, հասու լինինք Փրկչին Շնորհացն Մարգեղութեան խորհրդոյն մէջ ծածկուած մարգասիրութեանն և ամենողորմ Աստուածութեանն ու փառացն. և արժանի լինինք նորա յաւիտենից արքայութեանն:

Կ. Վ. ՍՐԵՊԵԱՆ.

14 Յուլիսի 1891.